

בבית המשפט העליון

עש"ם 11976/05

כבוד השופטת אי' פרוקצ'יה : בפני:

רוחי חליל : המערער:

נגד

נציבות שירות המדינה : המשיבה:

ערעור על גזר דין והכרעת דין של בית הדין המשמעתי של שירות המדינה מיום 22.11.05 בתיק בד"מ שניתן על-ידי עו"ד יוסף תלרז, אסף מנצורי ועזרא מוסרי

עו"ד דני אליגון, עו"ד דובי ליבנה : בשם המערער:
ועו"ד שרון חכמון אלמקייס

עו"ד בת-אור כהנוביץ' : בשם המשיבה:

פסק-דין

1. זהו ערעור כנגד פסק דינו של בית הדין למשמעת של עובדי המדינה אשר הרשיע את המערער בעבירות לפי סעיפים 17(2), 17(3) ו-17(4) לחוק שירות המדינה (משמעת), התשכ"ג-1963 (להלן – חוק המשמעת), בגין מעשים של הטרדות מיניות; כן הורשע המערער בהטרדה סביבתית בבית החולים בו היה מועסק. הושתו עליו אמצעי המשמעת הבאים: נזיפה חמורה, הורדה בדרגה אחת לפרק זמן של שנתיים; העתקת מקום עבודתו לבית חולים ממשלתי אחר שייקבע על-פי נתוני הכשרתו המקצועית ושאר נתונים רלבנטיים, ופסילה למשך שלוש שנים ממילוי כל תפקיד בתחום הדרכת אחיות. המערער משיג בערעורו הן על הכרעת הדין והן על אמצעי המשמעת שהוטלו עליו.

רקע עובדתי

2. המערער, יליד שנת 1962, מועסק משנת 1984 במשרד הבריאות. הוא כיהן במועד הרלבנטי לתובענה בתפקיד סגן מנהל הסיעוד במרכז לבריאות הנפש בבאר-שבע. במסגרת תפקידו, היה אחראי, בין היתר, על הדרכת אחיות בקורס לפסיכיאטריה בבית החולים. כתב התובענה המשמעתית שהוגש נגד המערער ייחס לו שני אישומים:

3. האישום הראשון: המתלוננת י.ל., ילידת 1980, שמשה אחות בבית החולים. המערער היה ממונה עליה. באוקטובר 1999 העביר קורס בפסיכיאטריה לחלק מן האחיות. במהלך התקופה בה התקיים הקורס, נהג המערער לומר למתלוננת, הן במהלך שעות העבודה והן במהלך לימודי הקורס, אמירות כגון - "את חתיכה", "את יפה", "את בחורה מאד מושכת" ו"את בחורה שאי אפשר להתעלם ממנה". כן נהג לספר בדיחות גסות על ענייני מין בנוכחות המתלוננת ואחיות אחרות במחלקה עליהן היה ממונה.

לאחר הבחינה בקורס, הודיע המערער למתלוננת כי נכשלה בבחינה, והציע לה להיבחן בעל פה. במהלך הבחינות בעל פה, החזיק המערער בידיה של המתלוננת, וליטפם. הוא החמיא לה על מראה ואמר: "את יפה", "את חמודה", "את נראית טוב"..."איזה שיער יפה יש לך". במהלך הבחינה במועד רביעי הפסיק את הבחינה, והחל לדבר באופן כללי על הפרשי גילאים בין בני זוג. במהלך השיחה, אמר לה "בואי", תפס את ידה, וקם ממקומו לעברה. המתלוננת משכה את ידה מאחיזתו. אז אמר לה: "שנישאר בכבוד, וזה לא צריך לפגוע בך". במועד האחרון לבחינה, החזיק בידיה של המתלוננת וליטפם גם לאחר שהבחינה הסתיימה. המערער הודיע למתלוננת כי עברה את הבחינה, והמשיך ללטף את ידה, והמשיך בליטופיו לכיוון שורה, ולאחר מכן בצווארה, תוך שהוא אומר "איזה שיער יפה יש לך", "איזה גוף יפה יש לך". הוא המשיך ללטף את המתלוננת לכיוון החזה שלה, אך בשלב זה היא עצרה את ידו. אז אמר לה: "איזה שפתו יפות", ותוך כדי כך משך בחוזקה את ידה, קרב בידו את שפתיו על שפתייה, ובידו השניה ליטף את שורה, ושאל: "האם אפשר לנשק אותך בשפתיים?" המתלוננת השיבה "לא", ואז אמר לה המערער "שזה ישאר בינינו, ולא צריך להרוס את הכבוד שיש בינינו".

4. באישום השני הואשם המערער כי ב-1997, כשהעביר קורס בפסיכיאטריה, נהג להשתמש בביטויים מיניים, ובין היתר, דיבר על הלבשה תחתונה של נשים ואחיות במחלקה. הוא דיבר על צבע התחתונים של אחות בבית החולים, והתייחס לשאלה אם חצאית מיני היא סקסית או לא. לאחר הבחינה בקורס בתחילת 1998, קרא המערער למתלוננת ש.ח. כדי לדבר עמה על המבחן. במהלך השיחה ניגש אליה, תפס את ידה, משך אותה אליו, וחיבק אותה בכוח, בעוד המתלוננת מנסה להדוף את אחיזתו ללא הצלחה. הוא הניח את ידו על חזה, ושאל אם הוא יכול לתת לה נשיקה, והיא השיבה בשלילה. הוא המשיך להחזיק ולחבק אותה בכח, עד שהיא נתנה לו מכה באשכיו וכך השתחררה מאחיזתו, וברחה מן החדר. לאחר מכן, כשהיה המערער במילואים, הוא נהג להתקשר למתלוננת בעת שעבדה במשמרות לילה, והיה שואל אותה אם היא מתגעגעת אליו ואם הוא חסר לה, ואומר לה: "אני מת לנשק אותך", "אני מת לגעת בך", "יש לך עיניים יפות", "אני מתגעגע לחיוך שלך", "יש לך חזה יפה ואני מת לגעת בו". באחת הפעמים, הזמין המערער את המתלוננת להיפגש עמו בבית מלון. היא דחתה אותו, וניתקה את השיחה. לאחר שחזר ממילואים, המשיך המערער להתקשר לביתה של המתלוננת ולחזור על דברים שאמר לה בשיחות טלפון קודמות. הוא הואשם בהטרדה מינית של המתלוננת.

פסק הדין של בית הדין למשמעת

5. בית הדין למשמעת בחן את הראיות שהוצגו בפניו על רקע האישומים כנגד המערער, והגיע למסקנה כי יש להרשיעו באישום הראשון, לזכותו מהאישום השני, ולהרשיעו בעבירה נוספת עליה לא הואשם אך אשר עלתה מן הראיות, ועניינה הטרדה סביבתית בבית החולים. הוא התייחס לטענתה העיקרית של ההגנה לפיה המתלוננת העלילו על המערער עלילות כזב בדבר מעשים מיניים שלא היו ולא נבראו, ואשר הונעו כביכול על ידי ראש ועד העובדים והמנהל האדמיניסטרטיבי של בית החולים, אשר בקשו לנטרל את המערער בפעילותו הציבורית לפיצול הועדים בבית החולים, ולהחלשת השפעתו של ראש הועד. בפני בית הדין העידו המתלוננת והמערער. בית הדין דחה כליל את טענת ההגנה לפיה התלוננת כנגד המערער היו פרי עלילת כזב. על יסוד החומר שהונח בפניו הוא הגיע למסקנה כי אף שיתכן כי לראש הועד ולמנהל האדמיניסטרטיבי היה אינטרס לפגוע במערער, לא נמצא יסוד לטענה כי הם עשו קנוניה עם המתלוננת כדי להשפיע עליהן להגיש תלוננות שווא כנגד המערער ולהעיד נגדו עדויות מפלילות שאין בהן ממש. יתר על כן, המערער לא הזמין את המנהל ואת ראש הועד להעיד, וממילא לא נית

היה לשמוע את גרסתם – דבר המפחית במידה ניכרת מטענת ההגנה של המערער. לאחר הערכת מלוא הראיות שהונחו בפניו, קבע בית הדין כי לא הוכח שנרקמה עלילת שוא כנגד המערער, אשר הניעה את ההליך המשמעתי נגדו.

בית הדין בחן את חלוף הזמן הניכר שחל מאז המעשים נשוא התלונות ועד למועד בו הגישו המתלוננות את תלונותיהן. הוא הסביר זאת, בין היתר, בפער הכוחות שהיה קיים בין המתלוננות, כחניכות הקורס, לבין מעמדו של המערער שהיה ממונה עליהן. בית הדין לא שלל אפשרות כי למועד הגשת התלונות היה קשר גם לשמועות שהחלו להתהלך בבית החולים על קיום חשדות כנגד המערער. מכל מקום, בית הדין מצא כי כבישת התלונות אינה צריכה להוביל לשלילת מהימנותן בנסיבות מקרה זה.

בהערכת העדויות באישום הראשון, ראה בית הדין להעדיף באופן ברור את ראיות התביעה. הוא העדיף בבירור את עדות המתלוננת י.ל. ודחה כבלתי אמינה את עדות של המערער. בית הדין קבע כי מעשיו של המערער היוו הטרדה מינית, תוך ניצול סמכותו ומרותו על המתלוננת, נוכח פער הכוחות שהיה ביניהם. לעדות המתלוננת הצטרפה בענין זה גם עדותה של העדה מיטל כהן אשר הוסיפה חיזוק לגרסת המתלוננת באמצעות עדות דובר מצבה הנפשי של המתלוננת בדברה על מה שאירע בינה לבין המערער. נמצאו גם עדויות מחזקות נוספות לגרסת המתלוננת. לאור כל אלה, ראה בית הדין להרשיע את המערער בעבירות משמעת שעיקרן הטרדות מיניות בהתאם לאישום הראשון. בית הדין קבע כי לא הוכח שהמערער התנכל למתלוננת בעקבות הגשת תלונתה וזיכה את המערער מהיבט זה של האישום הראשון.

אשר לאישום השני, בית הדין קבע כי לא יוכל לקבוע שגרסתה הנטענת של המתלוננת ש.ח. הינה אמינה מעבר לספק סביר. בענין זה, נתן בית הדין משקל לעובדה כי התלונה הוגשה 5 שנים לאחר התרחשות הארועים, ולאחר שהמתלוננת סיימה את תפקידה בבית החולים. בית הדין מצא בקיעים מסוימים בעדות מתלוננת זו, ולא מצא את החיזוקים הנדרשים לגרסת עדותה. לאור קשיים בדיות ובמשקל הראיות, בית הדין החליט לזכות את המערער מהעבירות נשוא האישום השני.

ואחרון – בית הדין החליט להרשיע את המערער בעבירות משמעת שעניינן הטרדה סביבתית, על אף שאישום זה לא נכלל בכתב התובענה. בית הדין קבע כי במהלך הדיון

הוכח, כי המערער נהג לספר בדיחות גסות ויצר סביבה ואוירה עוינת במקום עבודתו, וכי ניתנה לו הזדמנות מלאה להתגונן בפני אשמה זו. במנהגו לספר בדיחות גסות לחניכותיו במקום העבודה, עבר המערער עבירה על סעיף 3(א)(5) לחוק למניעת הטרדה מינית, ובכך הפר גם את דיני המשמעת בשירות המדינה. בית הדין קבע כי ניתנה למערער הזדמנות להתגונן, והוא אכן הביא עדים מטעמו שהתייחסו לנושא זה.

לאור כל אלה, החליט בית הדין להרשיע את המערער בעבירות על פי האישום הראשון, למעט במעשה התנכלות ממנו זוכה; לזכותו כליל מהאישום השני; ולהרשיעו בעבירת משמעת של הטרדה סביבתית בבית החולים, כמשמעותה בחוק למניעת הטרדה מינית.

6. בגזר הדין, עמד בית הדין בהרחבה על מכלול הנסיבות האישיות הרלבנטיות לעניינו של המערער. הוא עמד על חומרת מעשיו של המערער, בשים לב לאופי המעשים שביצע, ולעובדה כי מעשיו הופנו כלפי מתלוננת שהיתה כפופה למרותו. מעשי הטרדה כללו הן מעשים פיזיים והן אמירות שהיוו הטרדה, שחומרתן אינה פחותה. הוא התייחס גם לחומרת הטרדה הסביבתית בה הורשע בהתבטאויותיו המיניות ובדיחות המיניות שסיפר לתלמידותיו שהיה בהן יסוד מבזה ומשפיל. בכל אלה מצא בית הדין סתירה בולטת למעמדו הבכיר של המערער במערכת ההוראה של בית החולים, ולחובה שהיתה מוטלת עליו לשמש דוגמא אישית בהתנהגותו הנורמטיבית. בית הדין עמד על תכלית הדין המשמעתית בשירות המדינה, ועל מדיניות הענישה הראויה בעבירות הטרדה מינית, שהיא בעלת יסוד מחמיר נוכח ריבוי עבירות הטרדה המינית במערכות תעסוקה בכלל, ונוכח הצורך לשרש אותן מן השירות הציבורי בפרט.

מנגד, בית הדין בחן לפרטיהן את נסיבותיו האישיות של המערער, את משך שנות עבודתו הרבות בשירות המדינה ואת תרומתו לשירות. כן עמד על היותו בעל משפחה, ואב לארבעה הילדים, שעול פרנסתם עליו. בסופו של דבר, גזר בית הדין על המערער עונש של נזיפה, הורדה בדרגה לשנתיים, העברה לבית חולים אחר, ופסילה ל-3 שנים מתפקיד בתחום הדרכת אחיות.

הערעור

7. המערער משיג הן על הכרעת הדין והן על גזר הדין.

אשר להכרעת הדין הוא שב ומעלה את הטענה כי התלונות נגדו הן פרי קנוניה שנרקמה נגדו על-ידי ראש הועד ומנהל בית החולים וכי לתלונות נגדו אין יסוד. הסתמכות בית הדין על עדות המתלוננת י.ל. לא היתה ראויה, שכן גרסתה לא אמינה. הוא טוען כי לעדה זו היה מניע להעליל עליו עלילת שוא כדי שלא יפטרו אותה מבית החולים במסגרת צמצומים שנערכו אותה עת. אשר להטרדה הסביבתית, הוא טוען כי לא היה בסיס ראייתי מספיק להרשעתו בעבירה זו, ויש מקום לזכותו ממנה. ככלל, לגבי התשתית הראייתית, טוען המערער כי בית הדין לא הקפיד במידת ההוכחה הנדרשת לצורך עמידה בנטל ההוכחה הנדרש, כראוי על-פי אמת המידה הראייתית שיש לנקוט בהליך הפלילי.

המערער משיג גם על חומרת אמצעי המשמעת שהושתו עליו. הוא מצביע על נסיבותיו האישיות הקשות, ומציין במיוחד את צרכיה המיוחדים של בתו שעלותם רבה; את חלוף הזמן הרב מאז החלה חקירתו; ואת היותו עובד מסור לאורך השנים, המבצע את תפקידו על הצד הטוב, על אף העומס הרב המוטל עליו.

8. עמדת התביעה היא כי אין להתערב בהכרעת הדין של בית הדין למשמעת. בית הדין קבע קביעות עובדה על יסוד התרשמות מהעדים ומהגרסאות, וקביעותיו מעוגנות כראוי בתשתית רחבה של חומר ראיות. למערער ניתנה אפשרות סבירה להתגונן ביחס לעבירה של הטרדה סביבתית, ועדים שונים, לרבות עדי המערער, התייחסו לענין זה. התבטאויות המערער בפומבי בעניינים מיניים וסיפורי בדיחות מיניות בפני חניכותיו יצרו סביבת עבודה עויינת, והענין נדון בהליך המשמעת. מטעמים אלה, היה יסוד איתן להרשעה בעבירה זו.

לענין גזר הדין סבורה המדינה כי אמצעי המשמעת שהוטלו על המערער הם ראויים.

הכרעה

9. הערעור על הכרעת הדין נסב על הרשעת המערער באישום הראשון ועל הרשעתו בעבירה הנוספת של הטרדה סביבתית.

החוק למניעת הטרדה מינית התשנ"ח-1998 נועד לאסור הטרדה מינית מתוך מטרה להגן על כבודו של אדם, על חירותו, ועל פרטיותו, וכדי לקדם שוויון בין המינים (סעיף 1 לחוק). המושג "הטרדה מינית" מוגדר בסעיף 3 לחוק וכולל מעשים והתבטאויות מסוגים שונים. בין אלה, נכללים "מעשים מגונים" כמשמעותם בחוק העונשין; הצעות חוזרות או התייחסויות חוזרות המופנות לאדם, המתמקדות במיניותו, כאשר אותו אדם הראה למטריד כי אינו מעוניין בהן; הצעות או התייחסויות כאלה, אם הן מושמעות במסגרת יחסי עבודה ותוך ניצול מרות, הן בבחינת הטרדה גם אם לא היתה הבעת חוסר עניין מצד העובד; התייחסות מבזה או משפילה המופנית לאדם ביחס למינו או מיניותו (סעיפים 3(א)(2)(4)(5) ו-6(ג) לחוק למניעת הטרדה מינית). מעשי הטרדה מינית על פי ההגדרות האמורות, מהווים עבירות משמעת בשירות המדינה על-פי סעיף 17(2), (3) ו-4 לחוק המשמעת, בהיותם הפרה של נוהג, חוק, תקנה או הוראה קיימת החלה על אדם כדין מכוח היותו עובד מדינה; וכן בהיותם התנהגות בלתי הולמת לעובד המדינה, או הפוגעת בתדמית או בשם הטוב של שירות המדינה, וכן בהיותם התנהגות בלתי הוגנת במילוי התפקיד או בקשר עמו.

מעשי הטרדה מינית המתרחשים בשירות הציבורי פוגעים פגיעה קשה לא רק באדם הנפגע ממעשים אלה, אלא גם בדמותו של השירות הציבורי ובאימון שהציבור רוחש לו. ההטרדה המינית כרוכה בפגיעה עמוקה בכבודו של הפרט הנפגע; התייחסות לאדם המתמקדת במיניותו ולא בהווייתו כאדם, היא התייחסות המבזה ומשפילה את עצמיותו, את גאוותו ואת צנעת פרטיותו. היא פוגעת בערך השוויון בין המינים, ומנציחה דעות קדומות ומושגים של עליונות ונחיתות בתחום המיני, שמקומם לא יכירם בחברה מתוקנת.

ההטרדה המינית בתחום יחסי עבודה, היא חמורה במיוחד. יש בה לא רק מסממני ההשפלה והביזוי המתלווים לכל הטרדה מינית, אלא גם מיסודות ניצול המעמד של ממונה ביחס לעובד הכפוף לו והתלוי בו. אלה מוסיפים מימד של חומרה מיוחדת למעשים. יחסי מרות מעצימים את כוחו של הממונה ומחלישים את יכולת ההתמודדות של הכפוף לו; הם מקשים על העובד המוטרד להתמודד עם ההטרדה המינית מחשש פן יבולע לו במקום עבודתו ובפרנסתו. פערי הכוחות בין המטריד למוטרד מתעצמים במצבים כאלה ומחייבים התייחסות ערכית מיוחדת.

מצבים של הטרדה מינית ביחסי עבודה, מקבלים גוון מיוחד כשהם מתרחשים במסגרת השירות הציבורי. מעבר לפגיעה הקשה בפרט ובמרקם יחסי העבודה הכרוכה בהטרדה המינית, התרחשותה במסגרת השירות הציבורי גורמת פגיעה עמוקה באמון הציבור בשירות זה. המינהל הציבורי פועל כנאמן הציבור, הוא מחוייב בשמירת ערכי התנהגות בסיסיים, ועליו לשמש דוגמא ומופת לציבור הרחב. נדרשת במסגרתו הקפדה מיוחדת על ערכי מוסר יסודיים ביחסים בין בני אדם (עש"מ 4411/99 מדינת ישראל נ' אלקלעי; עש"מ 5574/00 אורי בנית נ' מדינת ישראל). אימון הציבור בשירות הציבורי חיוני להבטחת פעילותו התקינה, ופגיעה באימון זה פוגעת ממילא בתיפקודו של השירות, ומזיקה לאינטרס ציבורי בעל חשיבות מיוחדת. על שיקולים אלה להנחות ביישומם של דיני המשמעת בשירות המדינה, כאשר הם משתלבים בדין האוסר הטרדה מינית בכלל, ובמערך יחסי העבודה, ובמסגרת שירות המדינה במיוחד.

מן הכלל אל הפרט:

10. בנסיבות שלפנינו, הוכח להנחת דעתו של בית הדין כי המערער ביצע את המעשים המיוחסים לו באישום הראשון. הוא זיכה את המערער מהמעשים שיוחסו לו באישום השני, והרשיע בעבירה נוספת של הטרדה סביבתית שעלתה מן הראיות, ואשר לגביה מצא בית הדין כי ניתנה למערער הזדמנות להתגונן במהלך ההליך המשמעתי. עיקר השגותיו של המערער על הכרעת הדין מופנה כנגד קביעות עובדה המתבססות על הערכת מהימנות העדים, והעדפת גרסה מול גרסה. כלל הוא כי ביקורת ערכאת ערעור על ממצאי עובדה של ערכאה דיונית היא מצומצמת ביותר, ובמיוחד כך הוא לגבי ממצאי עובדה שנקבעו על יסוד התרשמות ישירה מן העדים (ע"פ 9352/99 יומטוביאן נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 632, 643). התערבותה של ערכאת הערעור בממצאי עובדה תתרחש במקרים נדירים בלבד, בהם הממצאים אינם מעוגנים בחומר הראיות, או כאשר הגרסה העובדתית שאומצה על ידי הערכאה הדיונית אינה מתקבלת על הדעת (ע"פ 1258/03 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(6) 625, 631-632, עש"מ 10575/03 בן דוד נ' נציבות שירות המדינה, תק-על(1)2004(3475, 3477). בענייננו, עיקר המחלוקת שעלתה בין הצדדים היא מחלוקת עובדתית בשאלת התקיימותן של העובדות ששימשו יסוד להרשעה. לצורך הכרעה בין הגרסאות הסותרות, בחן בית הדין למשמעת בקפדנות, בזהירות ובפירוט רב את מכלול העדויות ושאר הראיות שהובאו בפניו. ככל שאלו העלו סתירות מהותיות, הכריע ביניהן בית הדין, ופירט את הטעמים להכרעתו. על בסיס ניתוח מפורט זה, הבחין בית הדין –

בהתאם לאמת המידה המקובלת בדין הפלילי – בין העבירות שהוכחו לפניו מעבר לכל ספק סביר, לבין אלו שהותירו בליבו ספק סביר בדבר חפותו של המערער. בהתאם לכך, זיכה בית הדין את המערער מאשמת התנכלות למתלוננת י.ל. באישום הראשון, וכן מכל פרטי האישום השני הנוגעים למתלוננת ש.ח., עם זאת, ניתוח הראיות הובילו למסקנה אחרת באשר להטרדתה המינית של המתלוננת י.ל., וביחס לעבירה הקשורה ביצירת סביבת עבודה עויינת, לגביהם מצא כי הונחה תשתית ראייתית מספקת ומשכנעת. מסקנותיו של בית הדין בענין ההרשעה מעוגנות בחומר הראיות, ולא מתקיים בעניינן חריג מן החריגים המצדיקים התערבות ערכאת הערעור.

וביתר פירוט:

האישום הראשון: הטרדה כלפי י.ל.

11. המעשים שיוחסו למערער כלפי המתלוננת י.ל. מגיעים בבירור כדי הטרדה מינית הן בביטוי מילולי והן במעשים פיסיים. הפנייה למתלוננת הן בשעות העבודה והן במהלך הלימודים באמירות שונות וחוזרות המתמקדות בענין המיני הן, כשלעצמן, הטרדה מינית, בהיותן התייחסויות חוזרות במהלך יחסי עבודה ותוך ניצול מרות של ממונה כלפי מי שכפופה לו במערך העבודה. למעשי הטרדה אלה באמירות ובהתייחסויות חוזרות נתלוו לאחר מכן גם מעשים פיסיים של החזקת ידה של המתלוננת בזמן הבחינות, ומכך לליטוף שעה, צווארה, ולנסיון המערער ללטף את חזה ולנשק את שפתיה של המתלוננת שנהדף על ידה באי הסכמה. שילוב זה של התייחסויות מיניות חוזרות במהלך יחסי עבודה, שהתפתחו למגע פיסי בעל אופי מיני בהעדר הסכמה מהווים מעשי הטרדה מינית על פי הדין. נילוה להם אופי חמור במיוחד כשהם מתרחשים במערך יחסי עבודה בכלל, ובמסגרת שירות המדינה, בפרט.

לצורך הכרעה במחלוקת העובדתית בענין הטרדתה המינית של המתלוננת י.ל., נסמך בית הדין על התרשמותו הישירה והבלתי אמצעית מעדותה של המתלוננת, שנמצאה אמינה בעיניו. אולם, הוא לא הסתפק בכך. אמונו בגרסת המתלוננת התחזק באמצעות ראיות חיצוניות לעדותה, ובראשן גילה צבדה אשר העידה על מצבה הנפשי של המתלוננת מיד לאחר הארוע שהיה מצב "היסטרי", כלשוונה. לכך, צירף בית הדין את עדותה של סויסה ושל עד ההגנה כמאל, אשר שניהם התרשמו מסערת הנפש של המתלוננת בשעה שתיארה בפניהם את מעשי המערער. עד ההגנה כמאל אף העיד כי המתלוננת חשה בזויה

ומושפלת כתוצאה מהמעשים. הכרעת הדין בענין האישום הראשון נסמכת על תשתית ראיות רחבה, ואין להתערב בה.

המערער הבליט בטיעונו את טענת הקנוניה, כביכול, שנרקמה נגדו ואשר הביאה להפללתו בדין משמעותי. טענה זו נבחנה לעומקה בידי בית הדין ונדחתה. בית הדין הבחין בין קיום אפשרות כי יריבו של המערער במערך העבודה בבית החולים שמח לאידו בקיום ההליך המשמעותי נגדו במסגרת מאבק הכוחות ביניהם, לבין האפשרות כי ביקש להגשים את יריבותו עם המערער באמצעות השפעה על המתלוננות להגיש תלונות כזב. בית הדין שלל את האפשרות השניה, והסביר בהרחבה את טעמיו. אינני רואה מקום והצדקה להתערב בעמדה זו, שהיא סבירה ומבוססת על פניה.

12. המערער ביקש להוסיף ראייה בשלב מאוחר של הדיון שעניינה מסמך שנתגלה לו באיחור באופן מקרי והוא - מכתבה של הממונה על מעמד האשה בבית החולים מיום 1.1.03 שמוען לעו"ד רבקה שקד, הממונה דאז על קידום נשים בשירות המדינה. לטענת המערער, מסמך זה מחזק את טענת הקנוניה נגדו בבטאו את הקשר השלילי שהתקיים בין ראש הוועד לבין המנהל האדמיניסטרטיבי של בית החולים.

אין מקום לקבלת הראייה הנוספת בשלב זה של ההליך. בית הדין דן בטענת המערער בדבר הקנוניה נגדו ודחה אותה לגופה מטעמים סבירים. אין בכח הראייה הנוספת כדי לחתור תחת מסקנתו של בית הדין. יתר על כן, הראייה אינה מתייחסת כלל לעניינו של המערער, בין במישורין, ובין בעקיפין, ואין כל רלבנטיות ממשית לאמור במסמך זה ביחס לסוגיות שלפנינו. דין בקשה זו להידחות, איפוא. הרשעה המערער באישום הראשון נסמכת על יסוד איתן, ואין מקום להתערב בה.

יצירת סביבת עבודה עויינת כהטרדה מינית

13. הטרדה מינית מתקיימת מקום שאדם מתייחס התייחסות מבזה או משפילה לזולת ביחס למינו או מיניותו (סעיף 3(א)(5) לחוק למניעת הטרדה מינית). קיום הטרדה מינית אינו מותנה בהכרח בהתייחסותה לאדם מסוים. היא עשויה להתקיים גם מקום שהיא מבטאת התייחסות פסולה המופנית לקבוצה של בני אדם, ומכוונת למינוי או למיניותו של אדם או בני אדם הנימנים על הקבוצה. היא עשויה להתקיים בהקשרים שונים לרבות

בהקשר ליחסי עבודה ולסביבת עבודה. היא עשויה ללבוש צורה של "הטרדה סביבתית" היוצרת סביבה עוינת בהקשר המיני, ועשויה לגרום להערכת האווירה הסביבתית. במקום שהיא מתרחשת במערך תעסוקתי, היא עלולה לפגוע בתפקודה התקין של מערכת יחסי העבודה. עמד על כך השופט זמיר בעש"ם 6713/96 מדינת ישראל נ' בן אשר, פ"ד נב(1) 650, 683-682:

"להטרדה אישית יש כתובת אישית. היא מופנית על ידי אדם אחד אל אדם מסוים, וקשורה לזהות של אותו אדם. ברוב המיקרים היא מכוונת להשיג מאותו אדם טובת הנאה מינית... הטרדה אישית היא, ככל הנראה, הצורה הנפוצה של הטרדה מינית. אך אפשרית גם הטרדה מסוג אחר: הטרדה סביבתית. הטרדה כזו אינה מכוונת כלפי אדם מסוים אלא היא מתבטאת ביצירת סביבה עוינת, למשל במקום העבודה או במקום הלימודים. התנהגות יוצרת סביבה עוינת אם היא מעכירה את האווירה, משבשת את היחסים, ומפריעה לתיפקוד התקין במקום העבודה או הלימודים. אך יצירת סביבה עוינת לא תיחשב הטרדה מינית אלא אם היא בעלת אופי מיני".

(ראו גם עש"מ 2203/05 מדר נ' נציבות שירות המדינה; תק-על 2005(3) 888). הטרדה סביבתית עשויה להיווצר, למשל, כאשר מנהל מחלקה בשירות המדינה תולה על קירות חדרו תמונות פורנוגרפיות, או מרצה הנוהג במסגרת הרצאותיו לנבל את פיו בביטויים גסים בעלי אופי מיני משפיל, או עובד הנוהג להתבטא בביטויים בעלי אופי מיני-לרבות בדיחות ומחמאות בתדירות היוצרת אווירה עוינת במקום העבודה. התנהגויות כאלה הן פסולות גם כאשר הן אינן מופנות כלפי אדם מסוים (פרשת בן אשר, עמ' 683; פרשת מדר, פסקה 10). ההטרדה המינית עשויה, איפוא, להתגבש בהתייחסויות חוזרות בעלות אופי מיני, המופנות כלפי קבוצה של בני אדם, ולא דוקא כלפי אדם מסוים; פגיעתה של הטרדה כזו היא ניכרת, משהיא מכתימה את סביבת הפעילות הקבוצתית בסגנון, מושגים, ותכנים שמקומם לא יכירם בסביבה בת-תרבות.

מן הכלל אל הפרט:

14. בהקשר להרשעת המערער בעבירת משמעת של הטרדה סביבתית בבית החולים עולות שלוש שאלות: האחת עובדתית – האם אמנם הוכח כי המערער היה נוהג לספר לאחיות אותן הדריך בדיחות גסות בעלות אופי מיני; השנייה – האם התנהגות זו מגיעה כדי

הטרדה מינית סביבתית; והשלישית – האם ניתן להרשיע את המערער בעבירה האמורה למרות שלא נכללה באישום עצמאי בכתב התובענה המשמעתית.

15. המחלוקת העובדתית: בית הדין למשמעת סמך את מסקנותיו על עדותה של המתלוננת י.ל., שעדותה היתה מהימנה עליו. עדה זו ציינה בעדותה כי המערער היה נוהג לספר בדיחות לתלמידותיו כי הן נשאו אופי גס ואופי מיני ברור, וכי היא חשה אי נוחות מתוכנן; כן הסתמך בית הדין על דבריו של עד ההגנה כמאל, שאמר בעדותו כי הוא העיר למערער על הבדיחות שנהג לספר. הוא ראה לציין גם את דבריו של המערער עצמו, שציין כי הוא נהג לבקש רשות לפני שסיפר בדיחות, וכי הבדיחות שסיפר "לא תמיד היו גסות". בית הדין התייחס גם לעדויות אחרות שהובאו, מהן עלה כי המערער אמנם נהג לספר בדיחות, אך הן לא היו בהכרח גסות. בסופו של דבר נקבע כי המערער היה נוהג לספר בדיחות גסות לאחיות שהיו תלמידותיו, והדבר יצר סביבת עבודה עויינת בהקשר מיני.

מסקנה זו מעוגנת בחומר הראיות ואין עילה להתערב בה.

16. עולה השאלה האם נוהג של סיפור בדיחות גסות בעלות אופי מיני לקבוצה שנכללים בה בני המין האחר עשוי להיחשב הטרדה מינית סביבתית. התשובה המתבקשת לכך היא בחיוב. אדם בעל תפקיד במערכת יחסי עבודה הנוהג לספר בדיחות בעלות אופי מיני לציבור שומעיו, שנכללים בו בני המין האחר, עשוי לעבור עבירה של הטרדה מינית סביבתית. במקרה שלפנינו, למעשי המערער התלוותה חומרה מיוחדת על רקע העובדה שהוא שימש בתפקיד בכיר במשרד הבריאות, והיה מורה ומדריך של אחיות שהיו אמורות להרחיב את השכלתן המקצועית משיעוריו ומהדרכתו. קימת ציפייה טבעית וסבירה ממי שנושא בתפקיד כזה כי ינהג בצורה הולמת ואחראית במעמדו הבכיר, ועל אחת כמה וכמה כך הוא ביחס למי שנושא בתפקיד הדרכה והוראה האמור לשמש דוגמא חינוכית לחניכיו.

17. ואחרון, הרשעת המערער בעבירה של הטרדה מינית סביבתית הינה הרשעה כדין אף על פי שאישום מפורש בעבירה זו לא נכלל בכתב התובענה.

תקנה 46 לתקנות שירות המדינה ומשמעת (סדרי הדין של בית הדין) תשכ"ד-1963

קובעת:

”...בית הדין רשאי להרשיע נאשם בעבירה שאשמתו בה נתגלתה מן העובדות שהוכחו לפניו, אף אם עובדות אלה לא נטענו בכתב האישום, ובלבד שניתנה לנאשם הזדמנות סבירה להתגונן”

תקנה זו דומה בניסוחה ובתכליתה לתוכנו של סעיף 184 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ”ב-1982, המבקש לאזן בין זכות היסוד של הנאשם למשפט הוגן, לבין הצורך הציבורי בחשיפת האמת ובהרשעת מי שעבר עבירה על החוק. על כן, נקבע כי יש לפרש את התנאי בדבר “הזדמנות סבירה להתגונן” שבתקנה זו, באופן דומה לפרשנות המונח הזוהה בסעיף 184 האמור (פרשת TMT, פסקה 11). בבחינת התקיימותו של תנאי ההזדמנות הסבירה להתגונן, יש לבחון האם היתה בידי הנאשם אפשרות טכנית לנהל את ההגנה, ובכלל זה להשמיע עדים ולהביא ראיות ביחס לעובדות המשמשות בסיס להרשעה ואשר לא פורטו בכתב האישום; וכן, האם ניתנה בידי הזדמנות סבירה לפתח ולייצב קו הגנה לגבי אישום שאינו מופיע בכתב האישום, אך עולה מן העובדות שהובאו בפני בית המשפט; והשאלה בהקשר זה היא, “האם הנאשם הופתע, והאם כתוצאה מכך נמנעה ממנו האפשרות לפתח קו הגנה חדש שיש בו כדי להתגונן כנגד האישום אשר לא נזכר בכתב האישום” (פרשת TMT, פסקה 11; ע”פ 7832/00 יעקובוב נ’ מדינת ישראל, פ”ד נו(2) 534, 541).

18. במקרה שלפנינו, המערער לא הופתע מהדיון בנושא ההטרדה הסביבתית ולא נשללה ממנו האפשרות לפתח קו הגנה בנושא זה. הובאו עדויות שונות בנושא הנדון, המערער עצמו הביא עדי הגנה שהתייחסו לנושא זה, ובית הדין הכריע בו על יסוד תשתית ראייתית מלאה שהובאה. יש עוד להוסיף כי נושא הביטויים המיניים והבדיחות הגסות שהמערער נהג להשמיע בקורס האחיות מצא את ביטויו בכתב האישום, גם אם לא באישום נפרד ומיוחד. כך למשל, באישום השני, שהתייחס להטרדה כלפי ש.ח. אשר ממנו זוכה המערער לבסוף, הוזכרה העובדה כי במהלך קורס הפסיכיאטריה התבטא המערער בביטויים שנשאו אופי מיני. גם באישום הראשון שבו הורשע המערער, נזכר בסעיף 4 לכתב התובענה: “כמו כן נהג הנאשם לספר בדיחות גסות על סקס בנוכחות המתלוננת ואחיות אחרות במחלקה עליהן היה ממונה”.

19. יוצא, איפוא, כי נושא זה של השמעת ביטויים מיניים ובדיחות גסות בהקשרים שונים, אף שלא הועמד כאישום נפרד לעצמו, הוזכר בשני האישומים בכתב התובענה, עליהם נסב הדיון. העיסוק בכך במהלך הדיון השיפוטי לא בא כהפתעה אלא כהתפתחות

טבעית, בין היתר, נוכח ההתייחסות אליו בכתב התובענה. על כן, בצדק קבע בית הדין למשמעת כי למערער ניתנה הזדמנות סבירה להתגונן מפני הרשעתו בגין ביצוע עבירה של הטרדה סביבתית.

לאור האמור, אין להתערב בהכרעת בית הדין גם בסוגיה זו.

הערעור על אמצעי המשמעת

20. דין הערעור על חומרת אמצעי המשמעת להידחות אף הוא. הלכה פסוקה היא, כי, ככלל, לא יתערב בית משפט זה באמצעי משמעת שהוטלו על ידי בית הדין למשמעת, אלא במקרים חריגים, בהם קיימים חוסר סבירות או חוסר מידתיות בין חומרת העבירה לחומרתם של אמצעי המשמעת שננקטו לגביה. ההנחה הפועלת לענין התערבות בית משפט של הערעור באמצעי משמעת היא כי "חזקה על בית-הדין כי מבין הוא את משמעות אמצעי המשמעת שהטיל על הנאשם, וכי הנורמות הראויות בשירות המדינה הן בתחום מומחיותו" (עש"מ 5771/01 פודלובסקי נ' נציב שירות המדינה, פ"ד נו(1) 463, 479 (להלן – פרשת פודלובסקי); וראו גם עש"מ 309/01 זרזר נ' נציב שירות המדינה, פ"ד נה(2) 830, 837 (להלן – פרשת זרזר); עש"מ 7113/02 מדינת ישראל נ' לוי, פ"ד נו(3) 817, 843-844 (להלן – פרשת לוי)).

21. תכליתם העיקרית של דיני המשמעת, הינה לשמור על טוהר המידות בשירות הציבורי, ובכך להגן גם על תפקודו התקין של השירות ועל אמון הציבור בו (עש"מ 7111/02 נציבות שירות המדינה נ' אשואל, פ"ד נו(1) 920, 926; פרשת לוי, בעמ' 845). ההתמודדות בנגע הטרדות המיניות במערכות יחסי העבודה היא אחד היעדים החשובים של החוק למניעת הטרדה מינית. היא מודגשת במיוחד במערכות העבודה של השירות הציבורי, בהן נדרשת רמת התנהגות ערכית מיוחדת, ובהן הציפייה לשמירה על ערכי מוסר וטוהר מידות ניצבת על רף גבוה במיוחד. על רקע נפוצותה של תופעת הטרדה המינית בשירות המדינה נדרשת לגביה התייחסות עונשית מחמירה (עש"מ 1928/00 מדינת ישראל נ' ברוכין, פ"ד נד(3) 694, 709). בשורה ארוכה של פסקי דין, אימץ בית משפט זה מדיניות עקרונית מחמירה בכל הנוגע לאמצעי המשמעת שנועדו למנוע עבירות של הטרדות מיניות (פרשות זרזר, פודלובסקי ולוי; וכן עש"מ 10088/02 בצון נ' מדינת ישראל, תק-על(1)2003, 1884).

22. אמצעי המשמעת אינם מסתכמים בענישת הנאשם בלבד. הם נועדו להגשים תכלית רחבה מזו של הענישה הפלילית. הענישה הפלילית פניה אל העבריין על רקע צורכי החברה בבטחון ובשמירה על חוק וסדר. פניהם של אמצעי המשמעת נשואות לא רק אל הנאשם אלא גם אל השירות הציבורי, במגמה להגן על מעמדו ותדמיתו בעיני הציבור. מכאן, כי משקלן היחסי של נסיבותיו האישיות של הנאשם פוחת בדין המשמעתי:

”המשקל שראוי לייחס לנסיבות שבהן בוצעה העבירה הפלילית, וכן גם המשקל שיש לייחס לנסיבות האישיות של הנאשם, פוחת בדין המשמעתי. בדין המשמעתי, אמצעי המשמעת אמור לשמש אמצעי מניעה יותר מאשר אמצעי ענישה: התכלית העיקרית של אמצעי המשמעת היא, כאמור, למנוע פגיעה משמעותית בתפקוד של שירות המדינה או בתדמית של שירות זה, שכן תדמית ראויה היא תנאי הכרחי לפעילות תקינה של השירות” (עש”מ 5282/98 מדינת ישראל נ’ כתב, פ”ד נב(5) 87, 93).

23. אולם, גם אם משקל נסיבותיו האישיות של הנאשם פחות בדין המשמעתי בהשוואה להליך הפלילי, אין להתעלם מהן כליל. מן הדין כי יתקיים יחס מאוזן, מידתי וראוי בין חומרת עבירת המשמעת שנעברה לבין נסיבותיו האישיות של המערער, ולבין חומרת אמצעי המשמעת הראויים על רקע תכליות הדין המשמעתי. מידת חומרתם של אמצעי המשמעת הננקטים כנגד עובד ציבור שהורשע, חייבת לעמוד על מידה שאינה עולה על הנדרש לצורך הגשמת תכליותיו הציבוריות של דין המשמעת (ער”מ 8372/05 גבריאלוב נ’ עירית ת”א, פסקה 6; פרשת ברוכין, בעמ’ 694; עש”מ 5271/03 טדיקוב נ’ מדינת ישראל; [פדאור (לא פורסם) 03 (5) 728], עמוד 2; ועש”מ 7641/98 נוימן נ’ מדינת ישראל [פדאור (לא פורסם) 99 (8) 192], עמוד 4).

24. במקרה שלפנינו, בית הדין עמד בהרחבה על תפקידיו של הדין המשמעתי, ועל הצורך בנקיטת מדיניות ענישה מחמירה בתחום ההטרדות המיניות; כן ציין את החובה לבחון את הרקע הפרטני של המקרה, ולהתחשב בנסיבותיו האישיות של המערער. במסגרת זו, נתן משקל לחומרת מעשיו של המערער, אשר ניצל את מעמדו הבכיר במערך יחסי העבודה, ואת כפיפותה של המתלוננת י.ל. למרותו; זאת, בהתייחסותו אליה באופן שיש בו הטרדה מינית חוזרת ונשנית, שחלה בה התפתחות לחומרה עם הזמן. מעשי ההטרדה

המינית על רקע תפקידו של המערער כמרצה וכמורה לקבוצת האחיות שהמתלוננת נמנתה עליהן, מוסיף למעשיו מישנה חומרה. מצטרפת לכך גם הרשעתו בהטרדה סביבתית שעניינה נוהג של ביטויים מיניים וסיפורי בדיחות גסות בעלות אופי מיני שהושמעו בפני ציבור אחיות שלגביהן נשא באחריות כמורה וכמדריך. מעשים אלה מצדיקים התייחסות משמעתית מחמירה. מנגד, בית הדין איזן חומרה זו לצד התחשבות בנסיבותיו האישיות של המערער, ובהן – גילו, שנות שירותו הרבות במערכת הציבורית, והיותו בעל משפחה ואב לילדים שעול פרנסתם עליו.

25. בנסיבות הענין איזן בית הדין כראוי בין שיקולי הענישה השונים ובין הפן הציבורי לבין הפן האישי, בקובעו כי המערער יוכל להשאר לעבוד בשירות המדינה אך יועבר לתפקיד בבית חולים אחר, וכן יפסל למשך 3 שנים לתפקיד הדרכה של אחיות. לכך נתווספו סנקציות של נזיפה חמורה והורדה בדרגה לשנתיים.

נראה לי כי באיזון העונשי שערך בית הדין לא נמצאה חריגה ממתחם המידתיות והסבירות הנדרשים בהטלת אמצעי משמעת.

910 זב

26. ערעורו של המערער על שני חלקיו נדחה. העונש שהטיל עליו בית הדין למשמעת, יוותר על כנו.

ניתן היום, כ"ג בניסן תשס"ז (11.4.07).

ש ו פ ט ת